

ЗАРОДЖЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ АБРЕВІАТУР-ОМОНІМІВ У ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються особливості зародження омонімії як одного з явищ лексичної системи турецької мови. Виявлено різні форми омонімії та представлено їх системний аналіз. Зокрема, визначено та описано шляхи виникнення абревіатур-омонімів, досліджено особливості їх функціонування.

Ключові слова: абревіатури-омоніми, абревіація, лексичний склад, омограф, полісемія, скорочення.

Дослідження науковців, присвячені явищу омонімії, зокрема особливостям її походження та розвитку у різних мовах то розвивались, то слабшали. Однак, слід зауважити, що інтерес до цього мовного явища не зникав ніколи. Гадаємо, він підсилювався різноманітністю способів виникнення омонімів та необхідністю їх різнобічного мовного аналізу.

Актуальність роботи обумовлена тим, що явище омонімії абревіатур набуває розповсюдження в сучасній турецькій мові, але є маловивченим. На цей час у турецькій мові не здійснено лінгвістичного осмислення проблеми омонімії в абревіатурах.

Таким чином, об'єктом нашого дослідження стали омонімічні абревіатури турецької мови. Предметом дослідження – специфіка їх функціонування.

Мета статті – аналіз проблематики явища омонімії та дослідження особливостей функціонування омонімічних абревіатур у сучасній турецькій мові.

Питання теоретичного та практичного осмислення омонімії є закономірним, оскільки це явище охоплює процес співвідношення як форми, так і змісту.

Під різними кутами зору явище омонімії вивчалося Ш. Баллі, Л. Булаховським, В. Виноградовим, Р. Годелем, Дж. Жільєроном, І. Тишлером. Дослідженням омонімів на матеріалі тюркських мов займалися такі науковці, як П. Азимов, Р. Бекджанова, А. Гасанов, М. Миргоджієва, І. Покровська, Є. Севортян.

Існують різні погляди вчених на явище омонімії. Одні лінгвісти вважають омонімію негативним, небажаним явищем у лінгвістиці (М. Кочерган, А. Реформатський). Інші ж мовознавці ставляться до омонімів нейтрально (Б. Головін, Р. Кобрін, А. Суперанська).

Вирізняють такі шляхи виникнення омонімів у турецькій мові (за І. Покровською): 1) формування омонімів із багатозначних слів; 2) виникнення омонімів в результаті уподібнення; 3) виникнення омонімів шляхом взаємопереходу загальних імен у власні імена; 4) виникнення омонімів шляхом автономізації; 5) виникнення омонімів шляхом випадкового звукового збігу; 6) виникнення омонімів при переході із однієї частини мови в іншу; 7) термінологічні омоніми; 8) формування омонімів морфологічним шляхом [2, с. 31].

Явище абрєвіації стало настїльки поширеним, що жодна сфера сучасного життя не обходиться без застосування абрєвіатур. Омонїмія серед найбільш лаконїчних мовних явищ виразно пїдтверджує дїю закону мовної економїї, вїдомого ще з часів А. Маргїне.

Омонїмія в абрєвіатурах розповсюджена досить широко. Особливїстю омонїмів в абрєвіатурї є те, що вони виникають не в результатї розпаду полїсемїї, тобто значеннєвого подїлу одного слова на декїлька, а в результатї процесу абрєвіації, тобто утворення нового слова шляхом скорочення елементів висхїдного словосполучення до ініціалів.

За своїми структурними особливостями абрєвіатури характеризуються сполученням невеликої кількостї початкових букв або слів висхїдних елементів, і тому їснує велика ймовїрнїсть збїгу їх форми у рїзних галузях функціонування. Наприклад, скорочення 'SAS' розшифровується у сферї вїйськової термїнологїї як *SAS (Su Altı Savunma) – Пїдводна Оборона*; а у ролї громадської органїзації перекладається як *SAS (Sahne Artistleri Sendikası) – Союз артистів*. Абрєвіатура 'ТКВ' функціонує для позначення бїльш, нїж трьох рїзних понять: *ТКВ (Türk Kadınlar Birliđi) – Товариство турецьких жїнок* (громадська органїзація); *ТКВ (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı) – Міністерство сїльського господарства та аграрної полїтики* (центральний орган виконавчої влади); *ТКВ (Türkiye Kalkınma Bankası) – Турецький банк розвитку* (кредитно-фїнансова установа); *ТКВ (Tarihi Kentler Birliđi) – Асоціація їсторичних мїст* (супільне об'єднання).

При створеннї слів шляхом абрєвіації можливі такі якища.

1. Мимовїльне виникнення абрєвіатур, омонїмічних загальноприйнятим словам.
2. Свїдоме створення абрєвіатур, омонїмічних загальнолїтературним словам.

При будь-якому з цих способів створення абрєвіатур часто виникають омографи [3, с. 104].

Для уникнення омонїмії застосовують рїзні способи творення та використання абрєвіатур. Наприклад, збїльшують кількїсть букв у скороченнях за рахунок лїтер висхїдного сполучення, доповнюють скорочення визначеннями типу '*Anonim Ortaklıđı*', '*Genel Müdürlüđü*': замість *TP (Türkiye Petrolleri) – Турецька нафта* → *ТРАО (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklıđı) – Турецьке акціонерне нафтове товариство*; *РТТ (Posta Telgraf ve Telefon) – Пошта, телеграф, телефон* → *РТТ (Posta ve Telgraf Teşkilati Genel Müdürlüđü) – Управлїння пошти, телефону, телеграфу* [6, с. 50].

Однак, не дивлячись на такі запобїжні заходи, кількїсть абрєвіатур-омонїмів починає зростати.

Щодо питання омонїмії в абрєвіатурах, то можна видїлити:

- 1) омонїмію абрєвіатур (особливо акронїмів) та загальноприйнятих слів,
- 2) омонїмію всерединї абрєвіатур.

1. Омонїмія абрєвіатур (особливо акронїмів) та загальноприйнятих слів.

Звернемося до характеристики першого типу омонїмії. Це результат збїгу скорочення з загальноприйнятим словом рїзних частин мови. Матерїал, який використовується, включає в себе не лише «серйозні» абрєвіатури, але й жартівливі, розмовні. У теперїшній час цей вид омонїмії відроджується, тому що такі лексеми зустрічаються

все частіше. Це відбувається тому, що більшість скорочень сучасної турецької мови стають консонантними. Так, може мати місце збіг аббревіатур:

• з іменниками:

AT – Avrupa Topluluğu – Європейська спільнота;

at – кінь;

DİP – Demokrat İşçi Partisi – Демократична робітничка партія;

dip – дно, корінь, основа;

KAT – Kompiütürize edilmiş Aksial Tomografi – Комп'ютерна аксіальна томографія;

kat – поверх, шар, ряд, комплект (одягу);

SES – Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası – Об'єднання працівників охорони здоров'я та соціального обслуговування;

ses – звук;

TAŞ – Türk Anonim Şirketi – Турецьке Анонімне Товариство;

taş – камінь;

YAŞ – Yüksek Askeri Şura – Вища Військова Рада;

yaş – вік;

• із займенниками:

BEN – Benin Cumhuriyeti – Республіка Бенін;

ben – я;

HER – Halkın Emek Partisi – Народна лейбористська партія;

her – весь, все, усі;

• з прикметниками:

ESKİ – Eskişehir Su ve Kanalizasyon İdaresi – Управління водно-каналізаційного господарства м. Ескішехір;

eski – старий;

• з числівниками:

TEK – Türkiye Elektrik Kurumu – Турецьке управління з електроенергії;

tek – один, єдиний;

• із прислівниками:

HER – Hak ve Eşitlik Partisi – Партія прав і рівності;

her – постійно, завжди, весь час;

• із службовими частинами мови:

HA – Harp Akademisi – Військова академія;

ha – ха!;

PAT – Paroksizmal Atriyal Taşikardi – Пароксизмальна передсердна тахікардія;

pat – звук від удару плоским предметом.

2. Омонімію всередині аббревіатур академік В. Виноградов назвав «відображеною словотвірною омонімією» [1, с. 47]. Такий тип омонімії представляє собою графічний збіг різних аббревіатур, наприклад: *ATO (Ankara Ticaret Odası) – Торгівельна Палата Анкари; ATO (Ankara Tabipler Odası) – Палата лікарів м. Анкари; DB (Denizcilik Bankası) – Морський банк; DB (Dışişleri Bakanlığı) – Міністерство закордонних справ.*

Найбільш регулярно омонімія абrevіатур використовується у сфері політики, в назвах політичних партій: *DTP (Değişen Türkiye Partisi) – Партія за зміни в Туреччині; DTP (Demokrat Türkiye Partisi) – Партія демократичної Туреччини.*

Це пов'язано з розгалуженою політичною системою Туреччини та постійним поповненням нових політичних утворень держави.

Особливої уваги заслуговують **міжмовні омоніми** – слова двох мов, які мають однакову чи майже однакову форму, але відрізняються за значенням. Їх поява спричинена запозиченням іншомовних слів. Слід враховувати особливості турецької мови, в якій поряд з власне турецькою абrevіатурою зустрічаються англійські скорочення, які збігаються у написанні, але значення мають різне [4, с. 9].

Наприклад:

vs (англ. versus – проти)

vs (тур. vesaire – та інше)

Наприклад, абrevіатура 'APS' має багато різних відповідників. У турецькій мові вона позначає:

APS – Acele Posta Servisi – Сервіс термінової доставки

APS – Avrupa Para Sistemi – Європейська грошова система

APS – Anti-patinaj sistemi – Антипробуксовочна система

У англійській має такі розшифрування:

APS – American Physical Society – Американське фізичне товариство

APS – Autoimmune polyendocrine syndrome – Аутоімунний поліендокринний синдром

APS – Active protection system – Активна система захисту

APS – Austrian Peace Service – Мирна служба Австрії

APS – Advanced planning and scheduling – Удосконалене планування і складання розкладів

APS – Alternative Press Syndicate – Альтернативний синдикат преси

Можна виділити омонімію **внутрішньогалузеву та міжгалузеву**. Омонімія широко розповсюджена у випадку термінів абrevіатур та скорочень, адже саме науково-технічна література є сферою широкого вживання різних скорочень. Оскільки абrevіатури і скорочення складаються з невеликої кількості літер, то існує ймовірність збігу їхніх форм у різних галузях науки чи техніки.

Просліджуємо **міжгалузеву омонімію** абrevіатур:

GB – Güneybatı – південний захід (геогр.)

GB – Gümrük Birliği – Митний союз (екон.)

GB – Gigabayt – Гігабайт (комп.) [5, с. 55].

Слід відзначити, що явище міжгалузевої омонімії є більш характерним для абrevіатур з найменшою кількістю складових. Було встановлено, що найбільш частотними серед омонімічних абrevіатур є скорочення, що належать до ініціального типу абrevіації.

Отже, в сучасній турецькій мові активно поповнюються «старі» групи скорочень та утворюються нові. Збільшення кількості абrevіатур спричинює розвиток омонімії.

Абrevіатури як продуктивні словотворчі одиниці турецької мови виникли у 60-і – 70-і роки ХХ століття. З активним поповненням лексичного складу мови та широким

використанням аббревіатур виникають і аббревіатури-омоніми. Вони виникають внаслідок морфологічних змін (скорочення може збігатися з самостійними та службовими частинами мови), графічного збігу різних аббревіатур та запозичень із інших мов (в основному з англійської мови). Це дозволяє стверджувати, що омонімія аббревіатур є неминучим, закономірним результатом стихійного розвитку мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Виноградов В. С.* Введение в переводоведение. / В. С. Виноградов. – М.: 2001. – 224 с.
2. *Покровська І. Л.* Явище омонімії у сучасній турецькій мові. / І. Л. Покровська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2008. – С. 30-32
3. *Новий тлумачний словник української мови.* У 4 т. Т. 3. 42000 сл. / Уклад.: В. Яременко, О. Сліпущко. – К.: Аконіт, 1998. – 927 с.
4. *Çobanlı C.* Ulusal ve Uluslararası Kısaltmalar ve Kısa Adlar Sözlüğü. – İstanbul, 2001. – 304 s.
5. *Fidan B.* Kısaltmalar Kılavuzu. İstanbul, 2002. –254 s.
6. *Yazım Kılavuzu [Haz. Şükrü Haluk Akalın].* – Ankara: Türk Dil Kurumu, 2008, – 505 s.

Стаття надійшла до редколегії 20.03.2014 р.

Выклюк И. В., асп.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

ЗАРОЖДЕНИЕ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ АББРЕВИАТУР-ОМОНИМОВ В ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

В статье рассматриваются особенности зарождения омонимии как одного из явлений лексической системы турецкого языка. Выявлены различные формы омонимии и представлен их систематический анализ. В частности, определены и описаны пути возникновения аббревиатур-омонимов, изучены особенности их функционирования.

Ключевые слова: аббревиатуры-омонимы, аббревиация, лексический состав, омограф, полисемия, сокращение.

Yykliuk I. V., PhD Student
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE ORIGIN AND FUNCTIONING OF HOMONYMOUS TURKISH ABBREVIATIONS

The article deals with the specific characteristics of homonymy origin as a trend within Turkish lexical system. Different types of homonymy and their system analysis were found out and presented. Origin and functioning of the homonymy in Turkish abbreviations were examined.

Key words: abbreviation, homonymy, lexical structure, homograph, polysemy, acronyms.